MARKET FINESSE
INSTITUTE OF ECONOMIC AND SOCIAL STUDIES

ročník 14 | číslo 5

www.iness.sk

„Ľudia sa na príchod internetových technológií pozerajú očami minulosti [...] a pritom im uniká hlavná zápletka - internet nekonkuruje len analógovým podnikateľom a kamenným obchodom, ale predovšetkým svetu zákonov, úradníkov a politiky."

Róbert Chovanculiak

Editorial

Richard Ďurana

Pozorne si prečítajte citát naľavo od tohto textu. Predstavuje jednu z možností, ako v jednej vete popísať obsah novej knihy nášho kolegu Róberta Chovanculiaka *Pokrok bez povolenia*. Knihu vydal INESS doslova pred pár týždňami a ktorú pokrstil 25. novembra v bratislavskej Café Berlinka známy stand-up komik Ján Gordulič. **Ak hľadáte pre svojich blízkych pod vianočný stromček knihu, táto je horúcim ašpirantom** na dych berúce čítanie! Zakúpiť si ju môžete priamo v INESS, na webe www.pokrokbezpovolenia.sk alebo v každom dobrom kníhkupectve. V tomto čísle sa novej knihe venujeme na viacerých miestach, nalaďte sa!

V čase, kedy píšem tento editorial, sa začalo týždňové školské testovanie **tretieho ročníka Ekonomickej olympiády**, ktorú na Slovensko priniesol a organizuje INESS v spolupráci s českým INEVom. Tento rok opäť prekonávame rekordy: po prvýkrát sa do súťaže zapojilo viac ako 200 stredných škôl z celého Slovenska. Podarí sa nám pokoriť minuloročný počet súťažiacich stredoškolákov? **Už čoskoro budeme vedieť, či sa zapojí viac ako 5300 študentov**.

Pred pár týždňami sme usporiadali už **deviaty ročník Seminára rakúskej ekonómie** pre vybraných VŠ študentov. Niesol podtitul Ďalšia kríza za dverami? a opäť sa na tomto štvordňovom intenzívnom podujatí zišlo nielen 25 šikovných študentov, ale aj desiatka rečníkov na čele s jedným z najznámejších súčasných predstaviteľov rakúskej ekonomickej školy - **Robertom Murphym z Mises Institute v USA**, či rektorom VŠ CEVRO Institut v Prahe prof. Josefom Šímom.

V INESS sa dlhodobo venujeme téme **štátneho verzus súkromného vlastníctva podnikov**. Nielen z pohľadu ekonomickej teórie, ale aj empírie z prvej ruky – skúseností u nás na Slovensku. Pred blížiacimi sa voľbami počúvame z viacerých strán reči o tom, ako treba posilniť vplyv štátu v strategických sektoroch či dokonca zoštátňovať ďalšie podniky. V texte Trafiky o štátnych podnikoch píšeme: „Tieto štátne ustanovizne sú totiž v prvom rade trafiky a mocenské páky. Možnosti využívať ich na odmeňovanie sponzorov, či zneužívať ich monopolné postavenie sú príliš lákavé a riziko trestu príliš nízke. Preto sa treba zamyslieť nad samotným zmyslom ich existencie."

V tomto čísle sa opäť prierezovo venujeme viacerým témam. Od zdravotníctva a „kauzy" jedného zákona, cez školstvo, ktoré sa na porovnania zameriava viac ako na spôsoby zlepšenia vzdelávania, až po dôchodkový systém, ktorý prednedávnom oslavoval 15 rokov od zavedenia druhého dôchodkového piliera.

Prajem vám príjemné predvianočné čítanie a pekné sviatky!

Richard Ďurana

www.iness.sk/podporte

/iness.slovakia
/institutelNESS
/INESSinstitute
/iness.slovakia

Mesačník
MARKET F**INESS**E vydáva:

INESS – Institute of Economic
and Social Studies
Na Vŕšku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

DESIGNED BY V

Obsah

Ako by ste uspeli medzi päťdesiatkou najlepších ekonómov? 3
Šifry bez povolenia 4
Kladivo Haščák 4
Máme novú tému 5
Viac vody 5
Nie je všetko zlato, čo sa blyští 6
Ako ďalej II. pilier? 9
Nerobme z PISA posvätnú kravu 10
Trafiky 11
Pokrok bez povolenia 11
Podujatia 12
- Seminár rakúskej ekonómie IX. - Ďalšia kríza pred dverami? 12
- The Austrian School of Economics in the 21st Century 12
- Pokrstili sme knihu Pokrok bez povolenia 13
- INESS na Liberty Forum & Freedom Dinner v New Yorku 14

INESS publikácie 15
INESS knihy 15

Ako by ste uspeli medzi päťdesiatkou najlepších ekonómov?

Vanesa Križanovičová

Ekonomická olympiáda je prvá **celoslovenská súťaž** v znalostiach z ekonómie a financií pre stredoškolákov, ktorá nadobudla **medzinárodný charakter**.

Súťažiaci, ktorí úspešne zvládnu testovanie školského a krajského kola postupujú do celoslovenského finále Ekonomickej olympiády. Najlepší piati sa dostanú do veľkého **medzinárodného finále a porovnajú si sily s okolitými krajinami**.

Vo finále čelia študenti **písomnému testovaniu a ústnej skúške**, v ktorých musia preukázať, že vedia uvažovať ako skutoční ekonómovia a ekonómky.

Prečítajte si, **čo robilo najväčší problém finalistom a naopak s akou otázkou si poradili najlepšie**. Dozviete sa aj, z ktorej školy sa zapojilo najviac študentov v kraji, alebo či sa zapojilo v kraji viac ekonómiek ako ekonómov.

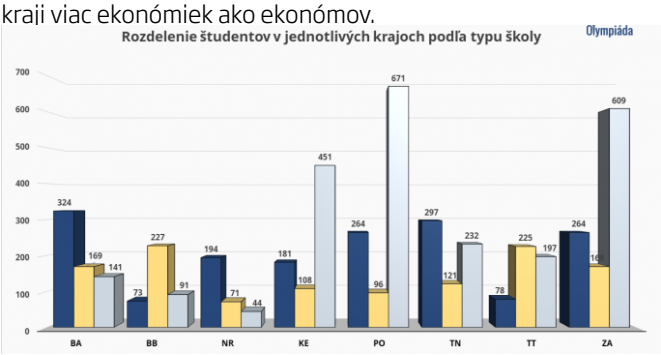

V druhom ročníku ekonomickej olympiády sa do školského kola zapojilo takmer **5 300 študentov** z rôznych kútov Slovenska. Podľa počtov zapojených študentov sme zistili, že sa o ekonómiu **zauiímaiú viac dievčatá**.

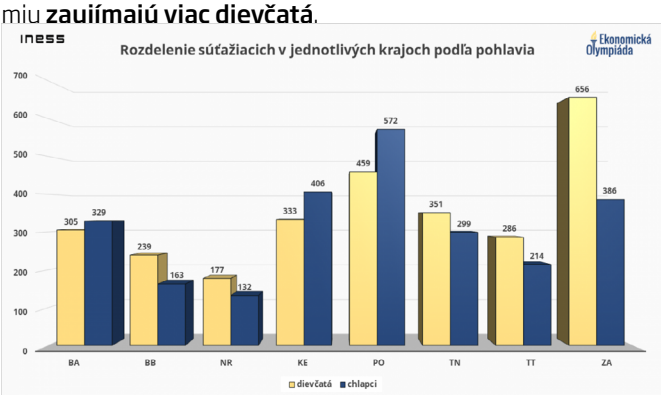

Teraz si predstavte, že ste študent, ktorý postúpil do veľkolepého finále. Koná sa v Aule Ekonomickej univerzity v Bratislave. Sedíte na mieste a rozmýšľate nad testom. **Trochu stres, pravda?** Čelíte predsa testu, učenému **50-tim najlepším mladým ekonómom a ekonómkam** z celej krajiny.

Pozostáva z uzavretých ale aj otvorených otázok. No nielen to, **čaká vás i ústna skúška**. Samozrejme, ak sa k nej dostanete.

Čo znamená, že musíte byť **medzi desiatkou najlepších v písomnom teste**.

Po slávnostnom otvorení riaditeľky EO, Moniky Budzák už netrpezlivo čakáte kým sa rozdajú testy. Pár papierov, no všade vidieť **oči plné očakávaní**, čo nastane. Aké budú otázky? Postúpite do grandfinále a stretnete sa s odbornou porotou? Umiestnite sa na medailových priečkach? **Budete vy ten najlepší mladý ekonóm alebo ekonómka?**

Nevieme zaručiť na akom mieste by ste sa umiestnili, no môžete sa aspoň otestovať v uzavretých otázkach z finále Ekonomickej olympiády. Súťažiaci mali pred sebou 5 takýchto otázok, my vám prezradíme **najlepšie zodpovedanú otázku** a otázku, v ktorej sa finalisti **najčastejšie pomýlili**.

Otázka č. 4

Pán Novák má strach z raketového útoku a snaží sa presvedčiť ostatných obyvateľov, aby tiež prispeli k jeho plánu na vybudovanie protiraketového dáždnika. Tento sa nakoniec podarí postaviť a financovať, avšak po niekoľkých rokoch sa nájdu mnohí ľudia, ktorí odmietajú platiť jeho bežnú prevádzku. Podľa ekonómie ide o typický:

A) Súkromný statok, ktorý sa vyznačuje vylúčiteľnosťou zo spotreby.
B) Súkromný statok, ktorý sa vyznačuje nevylúčiteľnosťou zo spotreby,
C) Verejný statok, ktorý sa vyznačuje vylúčiteľnosťou zo spotreby,
D) Voľný statok, ktorý sa vyznačuje nevylúčiteľnosťou zo spotreby,
E) Verejný statok, ktorý sa vyznačuje nevylúčiteľnosťou zo spotreby.

Otázka č. 1

Merkantilizmus bol rozšírenou hospodárskou politikou v 16. a 17 storočí v západnej Európe. Jeho základnou črtou je:

A) Vnímanie poľnohospodárstva a pôdy ako jediného zdroja bohatstva v spoločnosti.
B) Slobodná trhová konkurencia a slobodný obchod.
C) Beztriedna spoločnosť a spoločné vlastníctvo.
D) Ovplyvňovanie ekonomických cyklov pomocou monetárnej a fiškálnej politiky.
E) Hromadenie drahých kovov a pozitívna obchodná bilancia ako základ bohatstva v spoločnosti.

Iba **34 %** účastníkov vedelo správne odpovedať na otázku ohľadom pána Nováka. 33 finalistov spravilo hrúbku pri odpovedi. Oproti tomu **78 %** študentov vedelo správne zadeliť, čo je základnou charakteristikou merkantilizmu. S otázkou si nevedelo dať rady len 11 finalistov. Správnu odpoveď si môžete pozrieť tu.

Po úspešných dvoch ročníkoch Ekonomickej olympiády sme objavili mnoho mladých, nádejných talentov. **Veríme, že tretí ročník nebude výnimkou a nám sa podarí nadchnúť aj ďalších stredoškolákov pre objavovanie tajov ekonómie**.

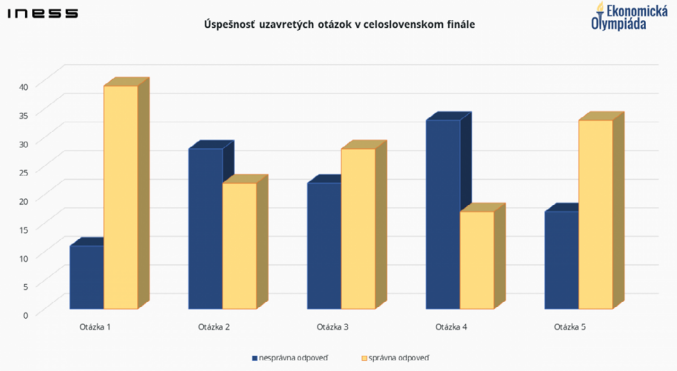

Šifry bez povolenia

Martin Vlachynský

Šifrovacia aplikácia Threema má o reklamu na Slovensku postarané. Nebyť babráctva jej používateľa, kauza desaťročia by možno uviazla v mŕtvom bode. Asymetrické šifrovanie je pevnosť, ktorú len veľmi ťažko dobyť.

Príbeh moderného šifrovania sa začal písať v 70. rokoch na vedeckej konferencii, kde istý profesor zo Stanfordu prezentoval nový výskum. Nebol to však jeho vlastný výskum, ale výskum jeho dvoch žiakov, ktorí ticho sedeli v publiku. Nesedeli tam preto, že by im profesor chcel ukradnúť slávu, ale preto, lebo ich chránil pred vládnymi agentmi.

Pár týždňov pred konferenciou prišiel totiž na fakultu list od federálneho úradu s varovaním, že ak budú jej študenti výskum prezentovať, bude sa to považovať za vlastizradu. Právnici ubezpečili vedenie, že ak by sa agenti naozaj pokúsili o žalobu, škola by mala spor bez problémov vyhrať na základe prvého dodatku ústavy, ktorý chráni slobodu prejavu. Avšak fakulta mohla preplatiť len právny spor so svojím profesorom, nie so študentmi.

Klasický spôsob šifrovania vyzerá asi takto: najskôr zakódujete správu do matematických znakov a potom aplikujete rôzne zložité matematické úkony. Keď ju chce niekto na druhej strane prečítať, použije ten istý postup – len opačným smerom. Je to ako zamknúť správu zámkom a odovzdať niekomu rovnaký kľúčik, aký máte vy, aby si ju mohol odomknúť a prečítať. Takéto šifrovanie sa nazýva symetrické šifrovanie.
Spomínaní akademici pracovali na novom spôsobe šifrovania, ktorý vystrašil americkú vládu.

Asymetrickom. Ten nepoužíva jeden kľúč, ale hneď dva. Prvý, tzv. verejný kľúč, umožňuje správu zašifrovať, ale už nie dešifrovať. Na to slúži druhý, tzv. súkromný kľúč. V praxi to vyzerá tak, že svoj verejný kľúč zverejníte (aby vám ľudia mohli posielať zašifrované správy), ale súkromný si uschováte (aby ste tie správy mohli dešifrovať len vy). Je to ako rozdať ľuďom po celom svete otvorené pokladničky s otvorenými zámkami bez kľúčov; do pokladničky môžu zatvoriť a zamknúť správu, ale ak je už raz zatvorená, otvoriť a prečítať ju dokáže len ten, kto má súkromný kľúč.

Asymetrické šifrovanie dnes nepoužívajú len mafiáni. Nájdeme ho na sociálnych sieťach, v e-shopoch či internetbankingu, nehovoriac o kryptomenách. Bez asymetrického šifrovania by mohol hocikto čítať vaše e-maily či heslá. Bez asymetrického šifrovania by nefungovala nielen Threema, ale celý moderný internet. Jej vynálezcovia však museli šikovne manévrovať pred sekerami štátnych katov, aby ju uviedli do života. Podobných inovácií boli v histórii desiatky. My sme ich príbehy zozbierali v novej knihe Pokrok bez povolenia.

HN, 18.11.2019

Kladivo Haščák

Martin Vlachynský

Ozvať sa či neozvať? Táto variácia na hamletovskú otázku mi chodila po rozume pri pohľade na návrh lex Haščák. Slovenská spoločnosť prechádza hlbokým obrodným procesom a každé zbytočné mútenie vody v ňom nahráva politikom, ktorí sú od môjho ideálu slobodnej spoločnosti úplne najďalej. Navyše, nie je ťažké vyhľadať si, že aj INESS prijal zdroje od poisťovne Dôvera, čo poslúži ako palivo aj menej zdatnému konšpirátorovi. No keď mi o tomto zákone začala vyskakovať už aj obrovská online reklama s krvavo červeným Haščákom, uvedomil som si, ako jednoducho sa z toho môže stať štandardný spôsob presadzovania zákonov.

Budeme vďaka zákazu integrácie kratšie čakať u lekára, mať menej plesní v nemocniciach, či neskôr zomierať na onkologické ochorenia? Nie. Bude vďaka tomu v zdravotníctve viac peňazí? Nie. Na „zarobenie" nepotrebujete byť integrovaní, do systému sa viete prisať aj s jednoosobovou eseročkou, ktorú ste založili včera u babky v pivnici.

Skôr naopak. Predať narýchlo sieť lekární, nemocníc, či poisťovňu serióznemu investorovi v prostredí, kde sa väčšina politikov netají zámerom prestavať zdravotnícky systém na svoj obraz, nebude ľahké. Aj tento zákon vysiela signál „môžeme si zmeniť

kedy chceme a čo chceme a aj to spravíme". Celé to môže nakoniec skončiť tak, že tým „investorom" bude štát. Čo je strašidelná predstava. Paradoxne, štátne krížové vlastníctvo tomuto zákonu nevadí, hoci historicky práve ono je hlavným zdrojom príležitostí pre tety Anky.

Integrácia služieb môže byť pritom jednou z ciest, ako zápasiť s prudko rastúcimi nákladmi na zdravotnícky systém v budúcnosti plnej chronických chorôb a odkázaných ľudí vo vysokom veku. Ak nebudú zdravotnícke služby produkované s efektívnosťou produkcie spotrebných statkov, systém sa zrúti pod vlastnou ťarchou. V USA, kde je nákladový problém hádam najväčší na svete, sa dnes giganty ako Walmart alebo CVS spájajú s poskytovateľmi a poisťovňami, a prichádzajú s čoraz širším spektrom dostupných integrovaných služieb pre „bežných" ľudí.

Je to dosť nešťastný spôsob, ako vplyv Penty v zdravotníctve „rozriediť". Prečo neponúknuť radšej polovicu VšZP zápasiacej s problémami novému investorovi v medzinárodnom tendri? Ale čert ber zdravotníctvo, to bude už asi navždy hračkou v rukách politikov. No najviac zamrzí, že kandidát na lídra opozície tlčie svoje zákony do života kladivom emócií. Nová vláda by mala v prvom rade ašpirovať na to, že bude riadne fungovať prokuratúra, súdy, že bude dodržiavaná všetka platná legislatíva v zdravotníctve aj mimo neho, že bude transparentné verejné obstarávanie, či jasné nároky pacienta. Keď toto bude fungovať, nebudú sa musieť vymýšľať zákony, ktoré sú cielené na jednu spoločnosť, či dokonca na jediného človeka, no zasiahnu všetkých.

Denník N, 13.11.2019

Máme novú tému

Martin Vlachynský

Predvolebné prieskumy vychádzajú divoko, ale jedno je z nich isté. Budúci rok sa skončí 12-ročná dominancia jedného politického subjektu. Keď sa obzrieme dozadu, aká téma týkajúca sa zdravotníctva sa za tento čas politicky najviac komunikovala? Nárok pacienta? Zadlžovanie nemocníc? Tristný stav dlhodobej starostlivosti?

Nie, bol to zákaz zisku. Táto téma sa ťahá od roku 2007 a rezonuje ešte aj v niektorých aktuálnych volebných programoch. Bol zákaz, nebol zákaz, boli arbitráže, bola jedna „superdividenda", no v systéme sa zmenilo veľké nič. Jediné, čo sa tým dosiahlo, bolo zavzdušnenie politickej diskusie o reformách v zdravotníctve na viac ako dekádu.

Teraz nám tu svitá nová téma: zákaz krížového vlastníctva. Vecná podstata mi uniká. Príliš veľká koncentrácia trhovej sily? Keď štát má pod sebou 2/3 poistencov a všetky veľké nemocnice, tak je ešte niekto silnejší? Príliš veľký vplyv na politiku? Tak to treba hlavne odpolitizovať kontrolné a riadiace orgány. Najmite pokojne ľudí zo zahraničia, tí snáď na Vazovovej neboli. Vyťahovanie peňazí zo zdravotníctva? No, v poslednej dobe to vyzerá, že peniaze chýbajú hlavne v štátnej VšZP. Chýba viac konkurencie? Ponúknime akcionársky podiel v štátnych nemocniciach, alebo časť kmeňa VšZP, a konkurencia príde.

Je mi jasné, že hlasovanie o tomto zákone v parlamente viac ovplyvní výsledok zápasu s Chorvátskom, ako tento komentár. Preto to nie je ani tak apel na odmietnutie tohto zákona, ako skôr na zamyslenie „čo ďalej". Bude sa nová vláda štyri roky v tejto otázke babrať, alebo sa podarí otvoriť aj témy, ktoré sa priamo týkajú dnešných a budúcich pacientov.

Vzhľadom k tomu, že rozpočet 2020 je šitý tou najoptimistickejšou niťou, akú sa podarilo v ministerských zásuvkách nájsť, oveľa praktickejšie témy ako je krížové vlastníctvo sa môžu začať sypať na novú vládu skôr, ako si všetci ministri nastavia stoličky na svoju výšku. Tak dúfam, že bude pripravená.

Zdravotnícke noviny, 11/2019

Viac vody

Martin Vlachynský

Návrh rozpočtu na rok 2020 prináša asi len jeden ako-tak prekvapujúci moment. Štát zaplatí za dôchodcov, deti a ostatné neaktívne osoby viac do zdravotných poisťovní. V minulom rozpočte plánoval v roku 2020 len 790 mil. eur, teraz toto číslo prisolil o slušných 352 mil. eur. Viac ale neznamená vždy viac. Kým v roku 2017 tvorili tieto platby 28% zdrojov, realita roku 2019 bude zhruba 23%, v roku 2020 by to malo byť 21,4% a o rok neskôr 20,7%. Hoci baviť sa dnes o rozpočte 2021 asi veľký zmysel nemá.

Od budúceho roka by mala zaniknúť sadzba za poistencov štátu, miesto nej by sa mala používať jedna kumulatívna suma. Táto téma čerila vody aj pri tvorbe rozpočtu 2019 a aj vďaka tomu sa rozpočet definitívne utriasol až minulý rok v decembri. Dôvodom má byť jednoduchšie cieľovanie celkovej sumy zdrojov na zdravotníctvo, keďže stanovanie sadzby sprevádza čoraz

väčšie „bazárové" handrkovanie politikov. Veď počas tohto roka sa sadzba zmenila už tri krát!

Je v tom aj istá forma porážky pôvodnej myšlienky a kapitulácia pred politickou situáciou. Keď sadzba pre 15 rokmi prišla, žiadne handrkovanie nemalo byť. Preto bola v zákone pevne nastavená na 4%. Výdavky na štátnych poistencov mali byť mimo dosah politického cyklu. Neboli. Upustenie od sadzby je akceptovaním tohto stavu.

Má to byť predohra programovému rozpočtovaniu. To má ministerstvu lepšie pomôcť kontrolovať výdavky v zdravotníctve. Či už z pohľadu objemu, alebo z pohľadu priorít. V súčasnosti panuje u mnohých názor, že zdravotné poisťovne v tomto zlyhávajú. Keď sa pozrieme na to, prečo k tomu zlyhávaniu prichádza, objavia sa obavy, či rovnako tak nezlyhá štát. Dnes je rozpočet krok pozadu za systémom. Je v ňom minimálny manévrovací priestor pre kohokoľvek – poskytovateľov, poisťovne aj ministerstvo. Každé dodatočné euro je prakticky okamžite spotrebované na vyššie mzdy, viac a drahších liekov, či vyhnanie plesní z tej či onej rozpadajúcej sa nemocnice. Mimochodom, nemocnice sú už asi v dobrom stave, kapitálové výdavky ministerstva majú medziročne klesnúť o tretinu.

Inými slovami – hasí sa. Ak bude mať ministerstvo lepšiu kontrolu nad zdrojmi, možno uvidí požiar skôr (než dosiahne médiá) a vyšle hasičské autá presnejšie. Zvýšené rozpočtové zdroje len poskytnú viac vody. Otázky budúcnosti ostávajú nevyriešené.

Ako bude verejné zdravotníctvo čeliť príchodu kvalitnejších, ale výrazne drahších liekov? Úbytku lekárov? Kto bude tlačiť na kvalitatívne ukazovatele? Kto sa podujme na reorganizáciu kompetencií, v trojuholníku všeobecný lekár-špecialista-nemocnica? Poisťovne to dnes nemôžu/nevedia/nechcú spraviť (vyberte si odpoveď podľa vášho výkladu reality). Dokáže to ministerstvo? To z rozpočtu nevyčítame. Ale pre dlhodobú budúcnosť zdravotníctva je to zaujímavejšia otázka, ako presný počet miliónov v návrhu rozpočtu.

Zdravotnícke noviny, 11/2019

Nie je všetko zlato, čo sa blyští

Eva Schwarzová

Pod umením si mnohí z nás predstavia divadlá, ktoré fungujú práve vďaka štátnym dotáciám. Ako by fungovalo umenie, závislé čisto od jeho spotrebiteľov a teda platiacich zákazníkov? Aktuálny príklad nám poskytujú platformy na streamovanie hudby ako napríklad Spotify a Tidal. Prvá menovaná patrí medzi najpoužívanejšie hudobné aplikácie a svojim užívateľom poskytuje za poplatok prístup ku hudobnému obsahu z celého sveta. Autori avšak nie sú až tak spokojní. Zárobky, ktoré im prináša nie sú podľa nich uspokojivé a často sa o nich delia s vydavateľstvami. Musíme spomenúť, že tieto platformy neprinášajú autorom iba príjem ale aj propagujú ich produkciu. Je to výhoda, z ktorej môžu neskôr vďaka nástrojom nových technológií, alebo pri koncertoch ťažiť.

Na druhej strane Tidal začal v roku 2015 propagovať ich politiku hospodárenia „pre umelcov." Z vyšších poplatkov mala ísť veľká časť priamo umelcom. Platforma sa označovala za pro-umeleckú a mala za cieľ podporovať umelcov a pomôcť svetovej hudobnej scéne. V blízkej budúcnosti sa spoluvlastníkmi tejto platformy stali svetové celebrity ako Rihanna, Calvin Harris a iní. Sympatická iniciatíva sa však skončila fiaskom a prepadom na trhu streamovacích aplikácií. Stretli sa s nezáujmom zákazníkov, ktorí si radšej zvolili lacnejšiu a rozšírenejšiu verziu od iných poskytovateľov.

Ako môžeme vidieť, podnikanie na voľnom trhu nedokáže fungovať z „dobrých úmyslov." Každá spoločnosť je závislá od jej zákazníkov a pokiaľ sa ich predstavy nestretnú, výsledok môže byť pre podnik otázkou existencie.

Najväčšia reforma

Martin Vlachynský

V roku 2016 bolo Slovensko v hodnotení konkurencieschopnosti Doing Business na 29 priečke. V tom čase sa ešte v Národnom programe reforiem uvádzal cieľ dostať sa do prvej 15ky do roku 2020. Po opustení 40ky tento cieľ ministerstvo radšej zrušilo. Koncom tohto októbra bolo zverejnené najnovšie hodnotenie. Výsledok pre Slovensko? Pokles štvrtý rok po sebe, tentokrát na 45. pozíciu.V roku 2016 bolo Slovensko v hodnotení konkurencieschopnosti Doing Business na 29 priečke. V tom čase sa ešte v Národnom programe reforiem uvádzal cieľ dostať sa do prvej 15ky do roku 2020. Po opustení 40ky tento cieľ ministerstvo radšej zrušilo. Koncom tohto októbra bolo zverejnené najnovšie hodnotenie. Výsledok pre Slovensko? Pokles štvrtý rok po sebe, tentokrát na 45. pozíciu.

Áno, rebríčky konkurencieschopnosti nie sú písmo sväté. Väčšina z nás by asi naďalej radšej podnikala na Slovensku ako v Kazachstane, či Azerbajdžane, ktorí nás predbehli. No neradno brať takýto systematický pokles na ľahkú váhu. Ani jeden z hodnotených ukazovateľov Doing Business nie je pre podnikateľov irelevantný.

Na tomto priestore nemá zmysel prechádzať jednotlivé ukazovatele a lamentovať nad nimi. Zastavím sa len pri dvoch momentoch. Prvým je kategória „získanie stavebného povolenia", kde sa Slovensko vytrvalo umiestňuje hlboko pod priemerom a v aktuálnom ročníku je na 146. mieste na svete. Problém stavebných konaní je mnohovrstevný – vyviera zo zle rozdelených (a zafinancovaných) kompetencií medzi štátom a samosprávou, z rozdrobeného vlastníctva pôdy, krívajúcej vymožiteľnosti práva, prastarého stavebného zákona (má 43 rokov!) a veľmi zlej súčinnosti jednotlivých zložiek verejnej správy. Do koktejlu treba pridať aj nevydarenú elektronizáciu. Stavebné konania sú vlastne taká križovatka, kde sa stretá všetko to, čo je nefunkčné vo verejnej správe.

Zároveň je to problém, pri ktorom majú občania, podnikatelia a investori len malú nádej na zlepšenie v budúcnosti. Nový stavebný zákon viac krát stroskotal, o kompetenciách a financovaní samospráv sa prakticky nediskutuje, pozemkové úpravy sa rozbiehajú veľmi pomaly. Na zlepšenie situácie by bolo potrebné celovládne úsilie, jasná vízia a motivovaný vlastník tejto vízie spomedzi úradujúcich politikov. Nikto na také miesto neašpiruje. A tak nám naďalej ostáva len čakať mesiace, či roky na stavebné povolenia.

Druhým momentom na zastavenie nie je problém, ale pochvala. Slovensko sa zlepšilo v kategórii Začatie podnikania, vďaka najväčšiemu reformnému kroku od roku 2016 – zrušeniu Potvrdenia o daňových nedoplatkoch. Áno, čítate správne – najväčšou reformou v tejto oblasti posledných rokov bolo to, že štát sa prestal pýtať podnikateľov, koľko peňazí mu dlžia.

Tak vyzerali posledné roky v zlepšovaní podnikateľského prostredia. V niekoľkých balíčkoch propodnikateľských opatrení sa podarilo sa odstrániť niekoľko do očí bijúcich nezmyslov. No to sú len opatrenia, nie reformy. Na tie si naďalej budeme musieť počkať. Dúfajme, že prídu skôr, ako Slovensko opustí prvú 50ku krajín s najlepším podnikateľským prostredím.

HN, 4.11.2019

Stanovisko INESS k Návrhu Európskej Komisie o hlásení cien v potravinovom dodávateľskom reťazci

V máji 2019 Európska Komisia predložila návrh o hlásení cien potravinárskych výrobkov v rôznych štádiách dodávateľského reťazca do otvorenej databázy. Vykazovanie cien sa predpokladá pre väčšinu poľnohospodárskych výrobkov a pre všetky hospodárske subjekty dodávateľského reťazca na týždennej a mesačnej báze.

Ako poznamenala EK, cieľom tohto návrhu je priniesť väčšiu transparentnosť cien na trhu poľnohospodárskych produktov a umožniť nazeranie na spôsob, akým sú určované ceny.

Konečným cieľom celej iniciatívy je posilniť postavenie farmárov v rámci dodávateľského reťazca, spoločne s nedávno implementovanou smernicou, ktorou sa zakazujú nekalé obchodné praktiky a zlepšenia právnych predpisov týkajúcich sa organizácii výrobcov.

1. Postavenie farmárov v rámci reťazca je chabé. Avšak cenová databáza je tiež slabým nástrojom na posilnenie ich postavenia. Poľnohospodárstvo funguje na inom princípe, ako ostatné podnikateľské odvetvia v rámci EÚ. Je podporované, dotované a zaobchádza sa s ním mimoriadnym spôsobom. A napriek tomu ani toto nezabezpečuje dostatočne vysokú efektivitu, či postavenie hlavných aktérov v rámci sektora. Súčasná politika nevedie k posilneniu obchodných modelov farmárov a navrhované opatrenia sú len ďalšími administratívnymi zásahmi.

2. Trh s poľnohospodárskymi produktmi je neefektívny a navrhované riešenia situáciu ešte zhoršia. Trhové ceny sa neustále menia a papierový indikátor, tváriaci sa ako „skutočná cena" produktu, ktorý je ovplyvnený netrhovými silami, skresľuje informácie v reťazci a vedie k zníženiu efektívnosti a bráneniu inováciám.

3. Vytváranie ceny produktu je základnou súčasťou podnikania. Mení sa na základe komplexnosti podnikania, štádia jeho rozvoja, veľkosti, typu, umiestnenia a iných špecifických faktorov podnikania, ako aj súčasného stavu v podnikateľskom prostredí: veľkosť trhu, úroveň konkurencie, vzory spotreby, a ekonomická situácia (rast, stagnácia, alebo recesia). Preto ohlasovanie cien ovplyvní nielen samotnú cenu produktov, ale podnikateľské správanie ako také. Nevyhnutne to umelo ovplyvní produkčnú štruktúru v odvetví.

4. Ak sa proces tvorby cien stane explicitným a prestane sa uplatňovať obchodné tajomstvo, mechanizmy hospodárskej súťaže prestanú správne fungovať. Presne takto sa formujú kartely, za ktoré sú súkromné subjekty intenzívne pokutované. V tomto prípade by kartel vznikol na základe právnych predpisov.

5. Ako ďalší výsledok zverejňovania informácií o tvorbe cien pravdepodobne vznikne riziko cenových regulácií. Je to pravdepodobné najmä preto, že medzi cieľmi návrhu je naznačená „spravodlivosť". Cenové regulácie sú v rozpore so základmi súčasného hospodárskeho usporiadania v EÚ a spôsobili by, že agropotravinársky sektor by bol ešte menej zaujímavý pre investorov a inovácie.

6. Cenová transparentnosť nevyhnutne neznamená dôveru. Môže zúžiť a skresliť výber spotrebiteľov. Keďže vnútorné procesy moderných podnikov sú mimoriadne

zložité (z dôvodu obsiahlych právnych predpisov, tak na úrovni EÚ, ako aj na lokálnej úrovni, a po druhé, vďaka globálnej konkurencii), nie je možné, aby spotrebitelia alebo podniky pochopili a odhadli všetky náklady a riziká v rámci hodnotového reťazca. Ak spotrebitelia nerozumejú nákladom, nemôžu správne ohodnotiť cenové rozdiely, čo môže viesť k prehnanému tlaku na zdôraznenie nízkych cien. To by poškodilo najmä inovatívne, ekologické, zdravé a kvalitné potraviny a naopak propagovalo lacnejšie potraviny. To všetko je v rozpore s nadradenými cieľmi zdravia obyvateľstva a prevencie chronických chorôb, ako aj trvalo udržateľného poľnohospodárstva.

7. Cenová transparentnosť nevyhnutne nevedie k rozhodnutiam založených na lepších informáciách. Vzhľadom na pomerne značnú citlivosť či už na sezónne, alebo medziročné zmeny môže byť cenová databáza tiež veľmi zavádzajúcim zdrojom informácií.

8. Množstvo údajov a periodicita podávania správ predpokladaná v návrhu sú veľmi rozsiahle. To povedie k zvýšeniu administratívneho zaťaženia (aj keď by bolo vykazovanie zorganizované verejným sektorom vysoko efektívne, čo je krajne nepravdepodobné) tak pre účastníkov trhu s potravinami, ako aj pre administratívne inštitúcie. Účinnosť celého odvetvia sa zníži a náklady sa zvýšia. Okrem toho majú výrobcovia a maloobchodníci tiež rôznu veľkosť a trhovú silu. Všetky ďalšie požiadavky na podávanie správ, ako aj zverejňovanie cien, budú v porovnaní s väčšími neúmerne poškodzovať havne menších poľnohospodárov, výrobcov a maloobchodníkov.

9. Výber reprezentatívnych cien je vždy svojvoľnou akciou. V prípade štandardizovaných výrobkov môže lepšie odrážať realitu, ale výrobky, ktoré sú z hľadiska zdravia obyvateľstva najprirodzenejšie a najcennejšie (s rôznymi kvalitatívnymi prívlastkami), nie sú štandardizované. Reprezentatívny systém cien by ich prinútil, aby sa štandardizovali a stratili významnú časť svojej pridanej hodnoty.

10. Podniky vo všeobecnosti, a najmä ak ide o agropodniky, vykazujú veľké množstvo údajov. Používajú sa rôzne klasifikácie, administratívne zdroje, nie je zriedkavé, aby sa odlišné veci porovnávali ako podobné. Dodatočné nové údaje, ktoré má nový systém poskytovať, zvýšia zaťaženie a zmätok z dôvodu protichodných a neporovnateľných údajov.

11. Sila poľnohospodárov sa môže zvýšiť iba vtedy, ak sú výrobné a maloobchodné trhy konkurencieschopnejšie. S cieľom zvýšiť konkurencieschopnosť výrobných a maloobchodných trhov sú potrebné priaznivé podmienky pre tieto podniky, predovšetkým menšie administratívne zaťaženie a menšie narušenie cien v dôsledku intervenčných opatrení. To by viedlo k väčšej diverzifikácii trhu, pokiaľ ide o kvalitu a cenu, a teda k väčšiemu výberu spotrebiteľa.

Stanovisko pripravené s spolupráci s Lithuanian Free Market Institute.

Wordová verzia dokumentu tu.

Ako kávu zakazovali králi, pápeži aj profesori

Róbert Chovanculiak

Káva v Európe nemala na ružiach ustlané, keď v 16. storočí prišla z Etiópie cez Jemen a Osmanskú ríšu. Politici, králi, cirkev aj konkurenti vinári ju spočiatku preklínali a bojovali proti nej.

Najskôr pápež Klement VIII. vyhlásil, že káva je nápoj satana, je však taký chutný, že by ho mohli skúsiť pokrstiť, a spraviť tak z neho nápoj kresťanský. To sa, samozrejme, nepáčilo vinárom a básnik Belighi si povzdychol: „Tento zúrivý narušiteľ sveta svojimi jedinečnými účinkami nahradil všetky vína tohto požehnaného dňa." Vo Francúzsku varovali pred kávou lekári a tvrdili, že by mala byť dostupná len na lekársky predpis, pre¬tože napáda lymfatické cievy a vysušuje obličky. Francúzi mali, samozrejme, tiež mnoho vinárov, a tak nechýbali pokusy o zákaz kávy. Aspoň mliekarom sa v boji o chuťové poháriky zákazníkov podarilo nájsť kompromis: volal sa café au lait, alebo ako ho dnes zvyknú nazývať, „#latéčko" (Text je ukážka z knihy Pokrok bez povolenia).

Nemecko bolo pred príchodom kávy pivnou baštou. Pivo je vlastne pokrm s množ¬stvom živín a v Nemecku sa ním už vtedy zapíjalo prakticky každé jedlo. Káva tu teda spočiatku neprerazila. Vyskytli sa pokusy miešať ju s polievkami, ale to sa na rozdiel od mlieka neuchytilo. Neskôr, keď káva prerazila aj tu, znepáčilo sa to miestnym panov¬níkom, ktorí praktizovali vieru v merkantilizmus. Vyvážať vzácne kovy a dovážať čierne zrniečka nebolo populárne. Pruský panovník Fridrich Veľký bol doslova zhnusený, keď videl, že jeho poddaní pijú kávu, a prikázal im piť pivo. Najal si dokonca profesionálnych „ovoniavačov", ktorí chodili a ovoniavali, či z niekoho nie je cítiť káva. Keď bola, dostal pokutu.

Vo Švédsku sa zasa zástupcovia sedliakov po ostrej výmene názorov v parlamente rozhodli pomstiť za zákaz páliť si doma pálenku. Proti vyššej vrstve odhlasovali zákaz dovozu kávy. Podporovateľa mali aj v kráľovi Gustávovi III., ktorý sa rozhodol dokázať škodlivosť kávy premysleným experimentom. Prikázal vrahovi uväznenému na doživo¬tie, aby pravidelne pil kávu. Kontrolnou vzorkou bol ďalší odsúdený vrah, ktorý mal piť čaj. Sledovali, ktorý z nich bude žiť dlhšie, no výsledky experimentu sa hodnotia ťažko; na priebeh mali totiž dozerať dvaja najatí lekári, ale umreli skôr ako odsúdení vrahovia. A dokonca ani sám kráľ sa nedočkal záverečných štatistických regresií; bol zavraždený pred ukončením experimentu. Jediný, kto nakoniec prežil, bol väzeň – ten, ktorý pil kávu.

Ani v Anglicku nemala káva na ružiach ustlané. V Oxforde sa akademik Anthony Wood sťažoval, že kvôli kaviarňam klesá úroveň vzdelávania, pretože učenci tam trávia veľa času a len rozprávajú o novinkách a nepekne sa vyjadrujú o svojich nadriadených. Na Cambridgeskej univerzite vydali nariadenie, podľa ktorého študenti môžu chodiť do kaviarní len v sprievode svojich túторov. V Londýne sa šírili publikácie, ktoré tvrdili, že pitím kávy sa človek mení na Turka. Že káva je len vstupná brána k tvrdším drogám a po pár šálkach sa človek ani nenazdá a odrazu pojedá pavúkov. Okrem toho tam ženy

spustili petíciu, ktorá hlásala, že muži v dôsledku pitia kávy trpia impotenciou, a odporu¬čili zakázať piť kávu ľuďom mladším ako 60 rokov. Pridal sa aj kráľ Karol II. a v roku 1675 zakázal kaviarne. Šírili sa tam totiž o ňom nepekné reči a konzumenti kávy podrývali verejný poriadok, čo ohrozovalo národnú bezpečnosť. A to nemožno tolerovať

Rovnaké antipatie mali ku káve a kaviarňam aj vládcovia a cirkvi v ostatných kraji¬nách. Spomínaný Fridrich Veľký sa sťažoval, že na konzumentov kávy sa vôbec nemô¬že spoliehať, pokiaľ ide o obranu krajiny. Niet sa čomu čudovať. Káva a kaviarne odrazu vytvorili priestor, kde si bežní ľudia mohli vymieňať myšlienky, novinky a klebety, veno¬vať sa politickej a náboženskej agitácii a vzájomne sa koordinovať. Dovtedy existovali len pivárne, ktoré mali nepeknú reputáciu a pil sa tam alkohol (po ktorom má človek pocit, že už vlastne vyriešil všetky problémy sveta), kostoly, kde väčšinu času viedla monológ len jedna osoba, alebo kúpeľné domy, ktoré boli však len pre vyššiu vrstvu.

Kaviarne sa tak stali priestorom, kde sa ľudia mohli voľne deliť o svoje myšlienky. Čoskoro sa objavili prvé výsledky tejto blahodarnej aktivity. V roku 1655 nahovorili mla¬dí študenti v Anglicku lekárnika Arthura Tillyarda, aby sa postavil Oxfordu a začal im pripravovať a predávať kávu. Lekárnik nelenil a založil kaviareň Oxford Coffee Club, kto¬rá sa aj s osadenstvom neskôr premenovala na Royal Society of London for the Impro¬vement of Natural Knowledge, teda slávnu Kráľovskú spoločnosť. Dnes je to najstaršia vedecká ustanovizeň na svete.

Z inej kaviarne s názvom Jonathan's Coffeehouse sa postupne stala Exchange, neskôr premenovaná na Stock Exchange. Teda najznámejšia akciová burza, kde si (možno) aj vy šetríte na dôchodok. Z podobnej kaviarne v New Yorku vznikla nemenej slávna New York Stock Exchange, teda Newyorská burza cenných papierov.

A nesmieme zabudnúť ani na kaviareň na Tower Street v Londýne, kde v roku 1687 začali námorníci klebetiť o lodiach a výpravách. Tí odvážnejší boli ochotní sa o svoje kle¬bety aj staviť. Napríklad o to, či bude nekompetentný admirál John Byng na svojej plavbe zastrelený. Kaviareň založil Edward Lloyd a z klebiet a stávok vznikla poisťovňa. A nie hocijaká. Neskôr sa premenovala na Lloyd's of London, dnes svetového lídra v odvetví poisťovníctva.

Autor William H. Ukers o káve povedal, že kam zavítala, tam spôsobila otrasy: „Bol to najradikálnejší nápoj vo svete. Jeho funkciou bolo prinútiť ľudí myslieť. A kde ľudia začali myslieť, tam začali byť nebezpeční pre tyranov a nepriateľov slobody slova a činov." Tak na zdravie!

Denník N, 29.11.2019

Ako ďalej II. pilier?

Radovan Ďurana

Otázka, čo s druhým pilierom, je podobná otázke, či bol dobrý a správny prechod na trhový mechanizmus, keďže sa nevydarila poriadne privatizácia, mnohí sa bezdôvodne obohatili, resp. niektoré sektory neprodukujú výstupy porovnateľné s vyspelými krajinami. Trhový mechanizmus so všetkými nedostatkami je stále lepším variantom, ako akákoľvek iná alternatíva centrálneho plánovania. Aj druhý pilier, aj keď negeneruje ideálne výsledky, je pre občanov dôležitá alternatíva, keďže priebežný systém je permanentne vystavený politickému riziku. **Druhý pilier predstavuje rozloženie rizika občana nielen z pohľadu zhodnotenia v starnúcej krajine, ale aj pred populistickými návrhmi politikov v prvom pilieri. Súkromné vlastníctvo úspor bolo doteraz fungujúcou garanciou prežitia druhého piliera**. Hoci uplynulé vlády zabránili primeranému zhodnocovaniu úspor, ani ony si nedovolili siahnuť na tieto úspory.

Nižšie zhodnotenie úspor je však svojou váhou veľmi malé v porovnaní s tým, ako súčasná vláda „pokazila" prvý pilier sporiteľom aj ostatným poistencom.

Druhý pilier, a to nielen na Slovensku, momentálne najviac ohrozujú politiky centrálnych bánk. Demonštrácie v Holandsku, krajine s najdlhšou históriou kapitálového sporenia, sú dôkazom zlej situácie. Centrálne banky reagujú na priania politikov a v snahe stimulovať ekonomiky, fiškálne dotovať vlády a zdanlivo zlepšovať zdravie bánk stlačili úroky na nulu. Na to doplácajú všetci sporitelia, ktorí majú záujem buď o výplatu anuity, alebo o bezpečné uloženie úspor. **Sporitelia tak platia daň zo sporenia proti svojej vôli a bez schválenia parlamentom**.

Podľa nás by mal byť povinný vstup do II. piliera s možnosťou vystúpenia. Výška sadzby by mala pomaly vystúpať na 6%. Výška odvodov do druhého piliera by mala byť limitovaná na vymeriavací základ vo výške 3. násobku priemernej mzdy, tak ako to bolo pri spustení. To, že z dôvodu deficitu prvého piliera a rozpočtu vláda zdvihla stropy odvodov na sedemnásobok priemernej mzdy neznamená, že by sporitelia mali odvádzať tak vysoké sumy do druhého piliera. Sporitelia s vyšším príjmom by mali mať možnosť slobodne sa rozhodnúť, či zvyšok príjmu vložia do druhého piliera alebo ho využijú, prípadne investujú podľa vlastných predstáv. Diskutovať sa dá o tom, či by štát mal novým sporiteľom prednastaviť investičné portfólio / podiel akcií vo fondoch. Ak bude mať zároveň sporiteľ možnosť voľby, bola by takáto miera nudgingu akceptovateľná. Vláda by však mala

otvorene a skutočne podporiť vznik oranžovej obálky, lebo v prípade sporenia a investovania je nedostatok informácií citeľným problémom. Nová vláda by mala podporiť diskusiu o druhom pilieri a ideálne informačnou kampaňou podporiť sporiteľov pri presúvaní úspor.

Výška poplatkov by mala byť regulovaná predovšetkým konkurenciou. **To znamená, že vláda by mala odstrániť nadmernú byrokratickú a regulačnú záťaž a garantovať novým aj starým poskytovateľom sporenia stabilitu a predvídateľnosť podmienok**. Otvoriť by sa mala diskusia na tému, ako dostať viac konkurencie na Slovensko a ako umožniť sporiteľom využívať zahraničné možnosti zhodnocovania úspor.

Zavádzanie štátneho fondu na zhodnocovanie úspor sporiteľov by bolo spojené s neakceptovateľnými investičnými aj politickými rizikami. **Netreba zabúdať, že sporitelia nemajú zástupcu, ktorý by hájil ich práva v legislatívnom procese, správcovia (DSS) ich úspor nie sú ideálnym možným ochrancom, ale aspoň nejakým.**

Radovan Ďurana odpovedal za INESS na otázku denníkaE v paneli expertov:

Je 15 rokov po zavedení druhého dôchodkového piliera čas ho nechať nezmenený, alebo ho treba zrušiť, alebo ho treba zmeniť (ak zmeniť, tak ako)?

Nerobme z PISA posvätnú kravu

Róbert Chovanculiak

Pri podrobnejšom pohľade na PISA testovanie však tento naratív stratí značnú časť svojho čara. Zoberme si napríklad Poľsko. Táto krajina sa označuje za „PISA zázrak". V prvom testovaní PISA z roku 2000 dosiahlo Poľsko podpriemerné výsledky. Toto bol zároveň rok veľkých poľských reforiem školstva. A hneď v nasledujúcom testovaní o tri roky sa už Poľsko dostalo na priemer krajín OECD. O ďalšie tri roky sa dokonca dostalo v čítaní medzi top 10 krajín sveta. Odvtedy dosahuje Poľsko nadpriemerné výsledky.

Zdroj: SME - Ján Krošlák

Čo urobili Poliaci

Čo za zázračnú reformu spravili Poliaci, že si dokázali takto výrazne polepšiť v PISA? Ich reforma pozostávala z viacerých krokov. Tým najdôležitejším však bolo vytvorenie nového, špeciálneho stupňa základnej školy (tzv. gimnazjum). Poliaci mali pôvodne len jeden stupeň trvajúci 8 rokov. Tento sa následne skrátil na 6 a pridali sa 3 roky druhého stupňa. Doňho nastúpili všetky deti, čo predlžilo ich pobyt na základnej škole o jeden rok. Vďaka tomuto predĺženiu zachytilo PISA testovanie poľských žiakov ešte na základnej škole. Navyše pri zakladaní týchto nových škôl bol dôraz na racionalizáciu siete. To znamená, že sa zdroje koncentrovali do väčších miest, kde vznikli školy s dostatkom ľudských, organizačných aj finančných kapacít. Na týchto školách sa prednostne vyučovali základné predmety ako matematika, rodný jazyk a cudzí jazyk. Napríklad v roku 2000 len 1 % žiakov malo viac ako štyri hodiny rodného jazyka do týždňa. V roku 2006 to už bolo 76 % žiakov.

No a v neposlednom rade sa na konci tohto nového stupňa zaviedla nová, špeciálna celoštátna skúška. A táto nemala len informatívny charakter, ale stala sa bránou pre ďalší postup na strednú školu. To vytvorilo prirodzený tlak na to, že na nových školách sa obsah vyučovania začal viac sústreďovať na úspešné realizovanie testov.

Echo PISA

V jednom rozhovore učiteľka z Poľska vysvetľuje, ako žiaci pred koncoročnou skúškou musia absolvovať aspoň štyri testy na nečisto. Vznikli dokonca špecializované súkromné spoločnosti, ktoré tieto testy pripravujú a aj ich elektronicky vyhodnocujú a učiteľom posielajú spracované analýzy o jednotlivých žiakoch. Tie upozornia učiteľov, ktoré otázky žiakom idú dobre, ktoré slabšie a kde musí učiteľ pridať. V Poľsku dostal tento ošiaľ testovaním aj svoj názov – tzv. „echo PISY". Učitelia začali skúmať zadania PISA testovania a vyučovať v podobnom štýle na hodinách a prispôsobili sa mu aj spomínané testy. Nehovoriac o tom, že testy PISA sa realizujú podobnom termíne ako oficiálne štátne testy.

Všetky tieto faktory spolu vytvorili predpoklady na rýchle zlepšenie sa poľských žiakov v PISA testovaní. Odrazu dostali rok navyše neodborného štúdia, kde preberali učivo prispôsobené testovaniu a mohli si testovanie opakovane natrénovať. Nehovoriac o tom, ako sa zvýšila ich motivácia pristupovať k testom, keďže ten posledný rozhodol o ich osude – kam sa dostali na strednú školu.

Tieto závery potvrdila aj štúdia, ktorá využila to, že žiaci sa postupne zapájali do reformy a zároveň postupne prechádzali testami PISA. Vďaka tomu dokázali autori štúdie zo Svetovej banky a Center for Social and Economic Research odizolovať vplyv predĺženia základnej školy o jeden rok ako aj ďalších faktorov. Ich záver znie jasne – veľká časť zlepšenia testov v PISA bola spôsobená odložením odchodu žiakov na stredné školy.

Ale čo je ešte zaujímavejšie, keď niektorí žiaci nakoniec prešli na stredné odborné školy, ich výsledky z testov sa po roku, dvoch znova zhoršili. Príprava na testy v nových školách tak zlepšuje výsledky testovania, ale len dočasne.

Príklad Fínsko

Ďalší článok by sa dal napísať o Fínsku. To je krajina, ktorej reformy sa snažia odkopírovať mnohé ministerstvá školstva po celom svete. Vrátane Slovenska. Fínski žiaci sa však posledných 12 rokov stabilne zhoršujú vo všetkých ukazovateľoch PISA. Znamená to teda, že veľké reformy vo Fínsku nakoniec neboli také úžasné? Alebo to znamená, že PISA nedokáže zachytiť zmenu kvality školstva? Alebo to dokonca znamená, že sú pri vzdelávaní dôležitejšie aj iné veci ako samotné školstvo?

Z tohto všetkého by malo byť zrejmé, že alfou a omegou reformy školstva zďaleka nemôže byť len sústredenie sa na nejaké výsledky PISA testovaní. Tie sa dajú totižto zvýšiť aj bez toho, aby sme výrazne ovplyvnili celkovú kvalitu žiakov. Na Slovensku by napríklad stačilo konečne zaviesť od roku 2014 sľubované nahradenie príjimačiek na stredné školy Testovaním 9, zaviesť viac vyučovacích hodín pre základné predmety a skúšobne testovať žiakov aspoň štyrikrát. Určite by na Slovensku testom pomohlo aj to, keby viac ako polovica žiakov v čase PISA testovania nebola už rok na stredných školách, ktoré sa výraznejšie venujú odborným predmetom. No a v neposlednom rade by určite stálo za to realizovať racionalizáciu siete škôl - aspoň na druhom stupni.

SME, 5.12.2019

Trafiky

Martin Vlachynský

Aké sú ročné tržby štátneho podniku Tipos? Nespúšťajte Google, skúste si tipnúť. Kto trafil sumu pol miliardy eur? Presnejšie 475 miliónov eur v roku 2018. To je zhruba toľko, koľko utržili krížniky slovenskej biznis scény ako ESET, Tatra banka, alebo zdravotná poisťovňa Union.

Tri železničné spoločnosti, Transpetrol, SEPS, Slovenská pošta, či Lesy SR sú štátne podniky, cez ktoré každý rok pretekajú stovky miliónov eur. Ďalej nájdeme desiatky rôznych podnikov, cez ktoré pretekajú milióny s o niečo menej nulami.

Kto tomu šéfuje? Ako bol vybratý? Ako sa podnik rozvíja? To sú pekné, ale zbytočné otázky. Transparentnosť je slabý nástroj na dosiahnutie efektívnosti. Dnes nie je problém dohľadať si výročné správy, zmluvy, účtovné závierky. Novinári sa môžu posnažiť, niečo objaviť, vyrobiť škandál. Niekedy sa dokonca rozhýbe aj polícia či prokuratúra, a keď je ozaj dobrý deň, pár ľudí (zväčša nižších hodností) skončí na chvíľu za mrežami. Ale karavána ide neúprosne ďalej.

TIPOS mal škandály už pred 10 rokmi a keď si o ďalších 10 rokov otvoríte noviny, zase tam nejaké čerstvé nájdete. Demokratická kontrola pri štátnych podnikoch nefunguje. Volič sa stráca v záplave informácií o daniach, rozpočtoch, ministerstvách. Jeho čas a chuť skúmať a zamýšľať nad spoločenským dianím sú obmedzené. Predstava, že večer po šichte vyhodnocuje fungovanie štátnych podnikov a následne vyvodzuje dôsledky pre svoje voličské rozhodnutie je scestná.

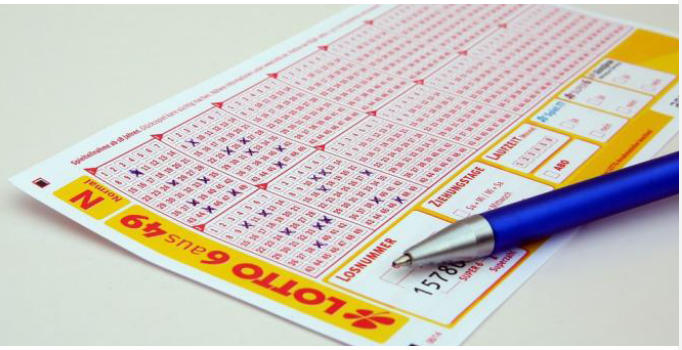

Tieto štátne ustanovizne sú totiž v prvom rade trafiky a mocenské páky. Možnosti využívať ich na odmeňovanie sponzorov, či zneužívať ich monopolné postavenie sú príliš lákavé a riziko trestu príliš nízke. Preto sa treba zamyslieť nad samotným zmyslom ich existencie.

Začať môžeme hneď Tipos-om. Čo prináša štátne vlastníctvo tohto podniku? Nie, nemyslím čo prináša športovým klubom s miliónovými rozpočtami, ale obyčajnému občanovi. Okrem možnosti pretipovať výplatu nič moc. V Česku je Sazka súkromná, daň z hazardu platí občan aj tam.

Tieto trafiky treba začať redukovať. Čo sa dá, sprivatizovať. Čo sa dá, decentralizovať a rozdeliť, napríklad obciam. Čo sa nedá, osekať na právomociach a rozpočtoch. Alebo aspoň najať manažérov z inej krajiny, ktorí slovenských politikov nevideli ani na obrázku. Kde sa dá, vpustiť konkurenciu. Jednoducho, odseknúť aspoň zopár chápadielok!

HN, 2.12.2019

Publikácie

Pokrok bez povolenia

Nová kniha **Pokrok bez povolenia** je vonku!

Môžete sa tešiť na 288 strán plných zaujímavosti zo sveta, kde na seba narazili internetoví podnikatelia a úradníci s pečiatkami. Tým prvým na úspech už nestačilo len poskytovať kvalitné služby a bojovať o srdcia zákazníkov. Museli sa naučiť plávať v mútnych vodách politiky a byrokracie. Tí druhí zasa neboli zvyknutí na to, že by im niekto chcel a dokázal konkurovať. Storočia žili v presvedčení, že majú monopol na verejné služby. Toto všetko spolu vytvorilo kulisy pre veľký stret technológii 21. storočia a inštitúcii 20. storočia. Pokrok bez povolenia je sprievodca týmto svetom.

Knihu si môžete objednať na webe:
www.pokrokbezpovolenia.sk

Podujatia

Seminár rakúskej ekonómie IX. - Ďalšia kríza pred dverami?

V dňoch 14. – 17. 11. 2019 sa už tradične v priestoroch Kaštieľa Mojmírovce uskutočnil deviaty ročník Seminára rakúskej ekonómie (SREK), ktorý organizuje INESS. Hostili sme 25 študentov aj pracujúcich z rôznych kútov Slovenska, ktorí mali možnosť počúvať a diskutovať s lektormi nielen zo slovenského prostredia.

The Austrian School of Economics in the 21st Century

Juraj Karpiš mal na konferencii prednášku venujúcu sa téme kryptomien, ako pravdepodobne najúspešnejšej implementácie rakúskej ekonomickej teórie v poslednej dobe. Prezentoval tézu, že ak sa kryptomenám podarí využívať cenovú infraštruktúru súčasných štátnych peňazí a natlačiť sa tak aj do funkcie zúčtovacej jednotky, povedie to k nútenej zásadnej reforme fungovania nielen finančného systému ale aj financovania štátov.

Pokrstili sme knihu Pokrok bez povolenia

V pondelok 25. novembra 2019 sa uskutočnil v Cafe Berlinka v Bratislave krst knihy Pokrok bez povolenia. Večer otvoril príhovorom riaditeľ inštitútu INESS Richard Ďurana. Následne zobral do rúk opraty večera známy stand-up komik Ján Gordulič, ktorý v úvode vysvetlil, ako sa on dostal ku kryptomenám a internetovým technológiám.

Po jeho krátkom úvode nasledovala pol hodinová diskusia, ktorú Gordulič viedol s autorom knihy Róbertom Chovanculiakom a etickým hackerom Pavlom Luptákom. Preberali viaceré témy popísané v knihe. Od toho ako fungujú súkromné regulácie, cez otázku či sa ľudia môžu vyzbierať na financovanie súkromných ciest až po ako a či môžu internetové technológie pomôcť aj chudobným ľudom z celého sveta. Okrem filozofických tém sa diskutovali aj vysoko aktuálne témy ako zneužívanie dát vládami, špehovanie alebo možnosti štátov vypnúť internet.

Po diskusii nasledovalo krátke čítanie úryvku z knihy. Úryvok sa týkal kávy a jej histórie. Konkrétne bolo v úryvku popísane to, ako bola káva po celom svete zakazovaná kráľmi, cirkvou a politikmi. Káva bola totižto nápoj, ktorý otváral myseľ a spájal voľnomyšlienkarov, čo sa mnohým ľudom pri moci nepáčilo. Čítania sa zhostila herečka Marianna Sádecká.

Na záver večera sa uskutočnil samotný akt krstu. Krstným otcom bol Ján Gordulič, ktorý knihu pokrsti zrniečkami kávy. Nasledovala uvoľnená diskusia, pri ktorej príjemnú atmosféru udržiavalo jazzové duo Jezzprit v zložení Miro Zahradník a Tibor Feledi.

Ďakujeme všetkým zúčastneným a knihe prajeme množstvo spokojných čitateľov!

INESS na Liberty Forum & Freedom Dinner v New Yorku

Richard a Radovan Ďurana sa zúčastnili na konferencii The 2019 Liberty Forum & Freedom Dinner.

Americký Atlas Network, ktorý združuje viac ako 500 think-tankov z 98 krajín sveta, opäť usporiadal výročnú konferenciu The 2019 Liberty Forum & Freedom Dinner. Na konferencii sa zúčastnilo 400 zástupcov think tankov, akademickej obce, biznisu, či študentských organizácií zo všetkých kontinentov. Na Freedom Dinner, na ktorej sa odovzdávalo aj tradičné ocenenie The Templeton Freedom Award, bolo zvedavých viac ako 850 účastníkov, a uskutočnil sa na lietadlovej lodi Intrepid na rieke Hudson pri Manhattane v New York City. Po niekoľkých rokoch mal na konferencii INESS opäť dvoch zástupcov – Richarda a Radovana Ďuranu, ktorí sa už na globálne podujatia nechodia len inšpirovať, ale po 15 ročných skúsenostiach aj inšpirovať nových a mladších, ale aj skúsenejších think-tankerov.

INESS publikácie

Slovenské zdravotníctvo ročne spotrebuje viac ako 5 miliárd eur. Ako je na tom v porovnaní s inými krajinami a ako by na tom mohlo byť? Relevantných medzinárodných porovnaní je prekvapivo málo, preto sa INESS rozhodol prispieť vytvorením vlastného indexu nazvaného **Zdravie za peniaze**.

V publikácii podrobnejšie analyzujeme známu štúdiu ekonómov Carda a Kruegera, kde mali ukázať, že zvýšenie minimálnej mzdy ešte zvýšilo zamestnanosť. A pozrieme sa tiež na nedávne výrazné zvýšenie minimálnej mzdy v americkom Seattle, ktoré analyzovali dva tímy ekonómov a prišli k dvom rozdielnym záverom.

ČO (NE)VIEME O MINIMÁLNEJ MZDE

INDEX OPATROVATEĽSKÉHO ŠTÁTU

Index opatrovateľského štátu je rebríček krajín Európskej únie zostavený podľa toho, ako reguláciami obmedzujú jedenie, pitie a fajčenie. Index mapuje sklon štátov k starostlivosti o občana (paternalizmu) od roku 2016.

TROJITÝ ZÁSAH MINIMÁLNEJ MZDY

Publikácia **Trojitý zásah minimálnej mzdy** analyzuje jej vplyv v rámci Slovenskej ekonomiky. navrhujeme skrotiť politické Navrhujeme v nej zastavi pretekanie sa v zvyšovaní minimálnej mzdy naviazaním jej rastu na rast produktivity práce.

V publikácii **Novelizácie v zdravotníctve: Radšej raz a poriadne?** sa dozviete, ktoré z 11 kľúčových zdravotníckych zákonov boli najviac menené a ktoré roky z obdobia 2004-2019 boli plodné na novelizácie.

NOVELIZÁCIE V ZDRAVOTNÍCTVE: RADŠEJ RAZ A PORIADNE?

CHLEBOM A SOĽOU
CENY POTRAVÍN A ZNÍŽENÁ DPH

V publikácii **Chlebom a soľou - Ceny potravín a znížená DPH** sme sa pozreli na faktory, ktoré v súčanosti ovplyvňujú ceny potravín na Slovensku. Medzi ne patrí aj rastúca minimálna mzda a príplatky, dane z nehnutelností, či stúpajúce ceny energií. Venujeme sa však aj spôsobu vzniku trhovej ceny.

INESS knihy

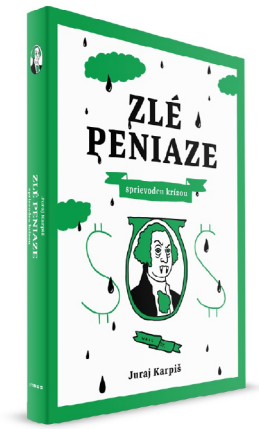

Kniha **Zlé peniaze** od **Juraja Karpiša** hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou" je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnať. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku **zlepeniaze.eu**, prípadne vo vašom kníhkupectve.

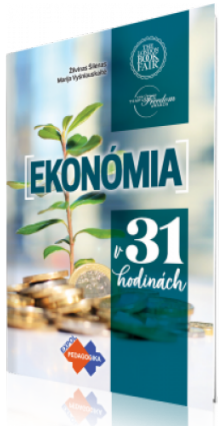

Medzinárodne oceňovaná učebnica **Ekonómia v 31 hodinách** reflektuje aktuálne potreby rozvíjania ekonomického myslenia, určená pre žiakov stredných škôl. Učebnica je spracovaná ako základný učebný text na podporu osvojovania, porozumenia a upevňovania vedomostí a zručností z oblasti základov ekonomického myslenia, ktoré žiaci majú získať na stredných školách.

RÓBERT CHOVANCULIAK: POKROK BEZ POVOLENIA

Kniha Pokrok bez povolenia je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvy kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci" a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

*Všetky publikácie a Policy Notes si môžete **zdarma stiahnuť** na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.*

*Knihy je možné **zakúpiť osobne** v kancelárii INESS (okrem e-kníh) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.*